

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
ІНСТИТУТ СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА
КАФЕДРА ХОРЕОГРАФІЇ**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА :
ТВОРЧИЙ ПРОЄКТ З ПОЯСНЮВАЛЬНОЮ ЗАПИСКОЮ
на здобуття освітнього ступеня Магістр**

**на тему: ФОЛЬКЛОРНІ ТРАДИЦІЇ ЧЕРНІГІВЩИНИ НА ПРИКЛАДІ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ КОМПОЗИЦІЇ
«НІЖИНСЬКИЙ ЯРМАРОК»**

**Виконала: здобувачка II курсу
групи МХР - 31- 22з
спеціальність 024 Хореографія
Михальська Марія Олександрівна**

**Науковий керівник: доцент
Камін Володимир Олексійович**

Фольклорний танець у структурі народної художньої культури є найдавнішим пластом культурної спадщини кожного народу, відбиваючи його естетичний характер, систему духовно-моральних цінностей, образів – ідеалів. Його художньо-виразні засоби несуть у собі інформацію про етнос, передаючи багатовікові традиції наступним поколінням.

Актуальність теми дослідження

Актуальність теми зумовлена тим, що народна хореографічна культура повинна бути збережена та розвиватись у сучасному мистецькому просторі. Для того, щоб народна хореографія розвивалась, потрібно вивчати та реалізувати на практиці народні танцювальні традиції окремих регіонів. Особливо це стосується тих фольклорних регіонів, які представлені в мистецтвознавстві фрагментарно.

Мета роботи - узагальнити та систематизувати знання про фольклорні традиції Чернігівського Полісся в процесі історичного розвитку та в сучасному хореографічному мистецтві та закріплення вміння використовувати здобуті знання при розв'язанні конкретних фахових завдань.

Об'єкт дослідження

народне хореографічне
мистецтво Чернігівщини.

Предмет дослідження

фольклорні традиції Чернігівського
Полісся на прикладі хореографічної
постановки «Ніжинський ярмарок».

ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

I. Теоретично обґрунтувати особливості формування народної хореографічної культури Чернігівського регіону. Зокрема:

- - вивчити історико-географічні умови формування народного мистецтва українців на Чернігівщині;
- - розглянути специфіку народної хореографії чернігівського Полісся;
- - проаналізувати особливості використання фольклорних традицій Чернігівщини в діяльності танцювальних колективів регіону.

II. Практично реалізувати здобуті знання про фольклорні традиції Чернігівщини на прикладі танцю Ніжинський ярмарок. А саме:

- - обґрунтувати тему вибору постановки танцю ніжинський ярмарок;
- - розкрити сюжет та здійснити ідейно-тематичний аналіз постановки;
- - охарактеризувати драматургічну побудова танцю «Ніжинський ярмарок».

Методи дослідження

ТЕОРЕТИЧНІ:

вивчення, аналіз та узагальнення наукової і методичної літератури з проблеми фольклорних традицій Чернігівщини, а також синтез, порівняння, систематизація та узагальнення. Теоретичні методи були використані при написанні першого розділу роботи та висновків

ЕМПІРИЧНІ:

метод збору і запису етнохореологічної інформації, метод науково-виконавської реконструкції, метод моделювання, на основі якого визначено засади практичної діяльності зразкового аматорського ансамблю танцю «Вікторія» Ніжинського Будинку культури, методика графічного запису танцю. Емпіричні методи використовувались при написанні другого розділу роботи.

Наукова новизна

-систематизували та узагальнили наукові знання про фольклорні хореографічні традиції Чернігівщини у контексті їх взаємодії з іншими жанрами усної народної творчості регіону, зокрема, музикою, танцювальними і обрядовими піснями, традиційним костюмом, атрибутикою тощо;

-здійснили науково-виконавську реконструкцію і постановку танцю «Ніжинський ярмарок» на основі фольклорних традицій Чернігівського Полісся;

-продовжили роботу по удосконаленню науково-виконавської реконструкції і постановки народних танців, характерних для Чернігівського регіону.

Практична значимість

Положення, що містяться у дослідженні та сформульовані висновки можуть бути використані при подальших дослідженнях фольклорних традицій Чернігівщини, а також при викладанні курсів народної хореографії, в роботі гуртків, студій, хореографічних колективів.

Апробація результатів дослідження

Участь в науково-практичних конференціях: VIII Міжнародна науково-практична конференція Особливості роботи хореографа в сучасному соціокультурному просторі, 1–2 червня 2023 р., Київ, НАКККіМ.

Публікації: Михальська М. О. Фольклорні традиції Чернігівщини. У зб. Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції. Особливості роботи хореографа в сучасному соціокультурному просторі. Київ, 01–02 червня 2023 р. НАКККіМ. С. 188-191.

Структура роботи

Робота складається із:

- ❖ вступу, в якому обгрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, ступінь її наукової розробки, сформульовано мету та основні завдання дослідження;
- ❖ основної частини, в якій реалізується мета та виконуються поставлені завдання, яка складається із двох розділів – теоретичного та практичного;
- ❖ висновків,
- ❖ списку використаних джерел (51 позицій в списку).

Загальний обсяг роботи – 60 сторінок, із них основний текст складає 57 сторінок.

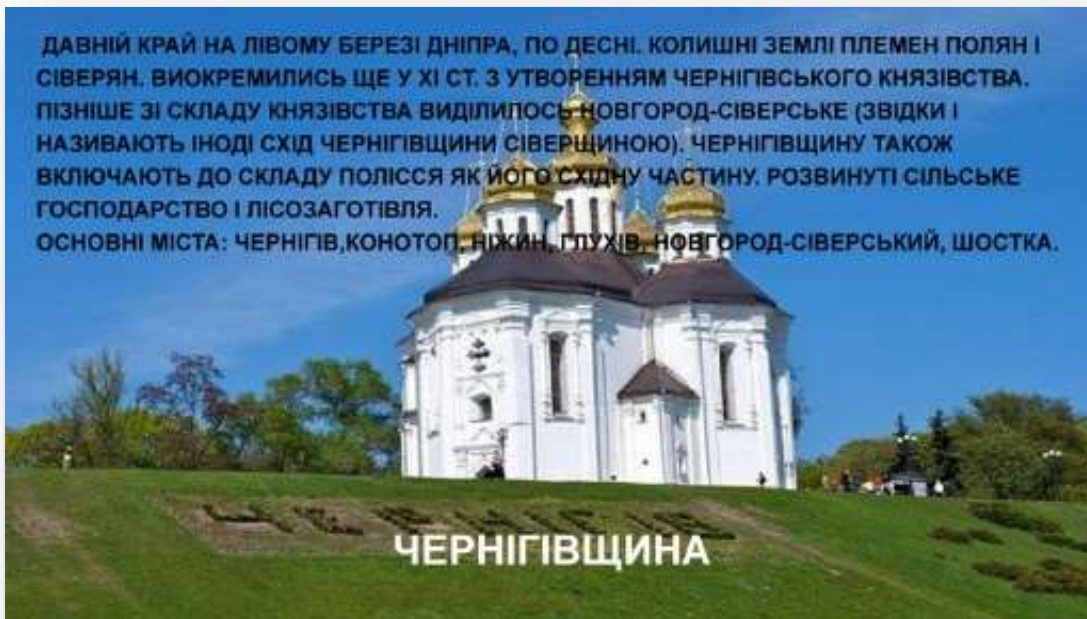

РОЗДІЛ I. ФОРМУВАННЯ НАРОДНОЇ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ПОЛІСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

- 1.1. Історико-географічні умови формування народного мистецтва українців на Чернігівщині
- 1.2. Специфіка народної хореографії Чернігівського Полісся
- 1.3. Фольклорні традиції Чернігівщини в діяльності танцювальних колективів регіону

ДАВНІЙ КРАЙ НА ЛІВОМУ БЕРЕЗІ ДНІПРА, ПО ДЕСНІ. КОЛИШНІ ЗЕМЛІ ПЛЕМЕН ПОЛЯН І СІВЕРЯН. ВИОКРЕМИЛИСЬ ЩЕ У ХІ СТ. З УТВОРЕННЯМ ЧЕРНІГІВСЬКОГО КНЯЗІВСТВА. ПІЗНІШЕ ЗІ СКЛАДУ КНЯЗІВСТВА ВИДІЛИЛОСЬ НОВГОРОД-СІВЕРСЬКЕ (ЗВІДКИ І НАЗИВАЮТЬ ІНОДІ СХІД ЧЕРНІГІВЩИНИ СІВЕРЩИНОЮ). ЧЕРНІГІВЩИНУ ТАКОЖ ВКЛЮЧАЮТЬ ДО СКЛАДУ ПОЛІССЯ ЯК ЙОГО СХІДНУ ЧАСТИНУ. РОЗВИНУТІ СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО І ЛІСОЗАГОТІВЛЯ.
ОСНОВНІ МІСТА: ЧЕРНІГІВ, КОНОТОП, НІЖИН, ГЛУХІВ, НОВГОРОД-СІВЕРСЬКИЙ, ШОСТКА.

Чернігівське Полісся – це особлива історико–етнографічна область України, що є частиною давньої прабатьківщини слов'ян, стародавня етноконтактна зона, яка до теперішнього часу зберегла релікти праслов'янської та проукраїнської народної культури та мистецтва. Фольклорні традиції Чернігівщини є постійними об'єктами дослідження науковців в галузі археології, історії, фольклористики, етнографії.

На формування фольклорних традицій Чернігівського Полісся вплинули такі фактори:

- історичний розвиток територій, до яких належить ця етнографічна зона;
- географічне розташування (переважно рівнинна та болотиста місцевість, вкрита лісами та луками),
- клімат, який вплинув на календарну обрядовість,
- традиційні заняття місцевого населення (землеробство).

Регіональні особливості поліського фольклору можемо спостерігати у багатьох сферах життя поліщуків: словесній та музичній народній творчості, народній медицині, прикметах, що допомагають прогнозувати погоду, вишивці, виробах декоративно-прикладного мистецтва: ткацтва, гончарства тощо.

©Prekrasa Studio

Унікальність етнокультури Поліського регіону, сформовані під впливом географічного положення, особливостей ведення господарства та кліматичних умов звичаї та обряди відобразились у народній танцювальній лексиці, що сформувала неповторний хореографічний колорит танцювальних традицій Чернігівщини.

Великий вплив на формування фольклорних традицій Чернігівського Полісся справили також етнополітичні чинники: сусідство з іншими країнами (Білоруссю, Польщею тощо), що зумовило взаємопроникнення культур. Цей вплив виявився в найрізноманітніших формах, а саме: в окремих змінах лексики танцю рухах, фігурах, музичному супроводі. Усі ці чинники мали значний вплив на формування регіональної специфіки фольклорних традицій в межах Чернігівської області.

Науковці вказують, що народна творчість Чернігівського Полісся вирізняється багатством та насиченістю архаїчними елементами слов'янської культури, самобутністю календарно-обрядових, та родинних звичаїв та обрядів. Регіональні особливості відстежуються в обрядовій пісенності, музичному фольклорі та танцювальних традиціях. Однак, за твердженням дослідників, навіть в межах Чернігівської області присутні локальні відмінності у фольклорних традиціях, що проявляються в неоднорідності етнографічних ознак та музично-стильових рис фольклору різних районів Чернігівщини. та, незважаючи на наявність відмінностей, спільні риси народної етнокультури загалом, і зокрема народної хореографічної творчості властиві для всієї території Чернігівського Полісся.

Загалом народну хореографічну спадщину на території Чернігівського Полісся можна поділити на обрядову та необрядову (побутову).

Фольклорні хореографічні традиції Чернігівщини зберегли риси автентичності. Для фольклорного обрядового танцю цього регіону характерні легкість, неспішність, простота виконання. Щодо композиційної побудови, то вона зумовлюється сюжетом танцю та танцювальною музикою. Обрядові фольклорні хореографічні форми зазвичай мають простий сюжет, без прикрас з невеликою кількістю та варіативністю кроків. В той же час побутові танці характеризуються більш складним сюжетом, технічно більш складні у виконанні та володіють широким діапазоном рухів.

РОЗДІЛ II. ХУДОЖНЬО-АНАЛІТИЧНІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО ЗАДУМУ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ ПОСТАНОВКИ «НІЖИНСЬКИЙ ЯРМАРОК»

- 2.1. Історична довідка, пояснення до назви композиції. Обґрунтування вибору теми. Лібрето (Сюжет)**
- 2.2. Ідейно–тематичний аналіз твору**
- 2.3. Характеристика дійових осіб**
- 2.4. Шляхи та методи реалізації творчого задуму. Розгорнутий сценарно - композиційний план по частинах та епізодах. (Драматургічна побудова постановки)**
- 2.5. Автор і назва музики, її особливості**
- 2.6. Опис костюмів**

Творчий задум, джерела:

Джерелом для створення хореографічної постановки став традиційний Ніжинський Покровський ярмарок та український фольклор. Зважаючи на визначну роль Ніжинського ярмарку в житті міста, в збереженні традицій Чернігівщини, у тому числі і фольклорних, нами була обрана тема хореографічного твору «Ніжинський ярмарок».

Через хореографічне мистецтво я хочу показати народно-сценічні традиції моєї малої Батьківщини – Чернігівського Полісся, зокрема м. Ніжин та багатство українського фольклору.

Дія відбувається в м. Ніжин Чернігівської області під час традиційного Покровського ярмарку, що проводиться щороку на релігійне свято Покрови святої Богородиці 14 жовтня.

Ідейно–тематичний аналіз твору

Тема – Ніжинський ярмарок зібрав в собі різні верстви населення, старих і молодих, але і тим, і іншим властиво кохати. Кохання перемагає все. Тема твору актуальна завжди, адже він описує вічні проблеми сімейного побуту, подружніх стосунків, любові та ревнощів, радості та розчарувань. Пікантна ситуація, в яку потрапляють головні герої твору, відкриває перед глядачем усю палітру емоцій.

Ідея – розкрити багатство та різноманіття фольклорних традицій Чернігівського Полісся, продемонструвати характерні риси і глибоку народність хореографічного мистецтва України.

Жанр - жартівливий.
Вид - народно-сценічний.
Форма - хореографічна сюїта.

Драматургічна побудова постановки

Експозиція.	Вирує Покровський ярмарок, торговці пропонують свій крам, дівчата жартують із хлопцями
Дія 1. Зав'язка	З'являється закохана пара. Красуня зводить парубка з розуму, то поцілує, то дасть гарбуза, то виставляє його на сміх.
Дія 2. Зав'язка	Раптом з'являються Дід з Бабою. У Діда в руках здоровенна діжка. Баба намагається відібрати у нього діжку, та він її не віддає. Поставив діжку, сів на неї і відправив Бабу додому
Епізод 1. Розвиток дії	Спровадивши Бабу, закрутив вуса і гайда залицяється до дівчат. А парубки вирішили провчити діда, один з них вдягнув хустину, спідницю і почав залицяється до Діда, та й нібито поцілував.
Епізод 2. Розвиток дії	Зрозумівши, що це парубок, Дід дає йому в пику і показує, що він «ще ого-го який козак». Вони вдвох починають змагання, хто кого перетанцює. А народу зібралась сила силенна! Одні вболівають за діда, інші – за парубка, роблячи це в запальному танці.
Епізод 3. Розвиток дії	Цигани намагаються видурити гроші у людей. Закоханий парубок звернувся до циган, аби приворожити дівчину. Але ті запевнили, що вона і так його дуже кохає. Тож нехай парубок засилає сватів.
Кульмінація. Дія 1	Хлопець послухався поради щодо сватання.
Кульмінація. Дія 2	Аж тут з'являється Баба, і з кулаками кидається до Діда, сварить його і відбирає діжку.
Розв'язка. Дія 1	Назустріч Парубку виходить кохана з рушниками.
Розв'язка. Дія 2	Дід підхопив на руки Бабу з діжкою й міцно поцілував, і довів, що саме вона і є коханням всього його життя.

Характеристика дійових осіб

Дівчина та Парубок – двоє закоханих, які через вередливу вдачу Дівчини довгий час не можуть об'єднатись. **Дівчина** вродлива та запальна. **Парубок** – терплячий, нерішучий, але любить пожартувати та має азартний характер.

Дід та Баба – пара похилого віку. **Дід** – любитель оковитої та порозважатись з молоддю. Має задержуватий характер та не хоче усвідомлювати, що все постарів. **Баба** – строга жінка, якій не подобаються витівки Діда та його схильність до алкоголю. Однак вони обоє кохають один одного.

Інші учасники ярмарку: молодь, цигани, торговці, троїсті музики.

Музичний супровід твору

«Поліська полька» у виконанні Троїстих музик. Фрагменти української народної музики Чернігівського регіону
Тривалість: 10.07 хв

ВБРАННЯ ЧЕРНІГІВЩИНИ

У вжитку населення Чернігово-Сіверщини зберігся традиційний одяг, сформований у цілісний комплекс-стрій та вибудувався свій ансамбль пошарового накладання убрання за таким принципом: натільне, поясне, плечове, верхнє, прикраси, головний убір та доповнення.

У комплексі вбрання Чернігівського полісся переважав білий колір. Проте, крім нього, використовували червоний, чорний і низку природних тонів льону та вовни.

Жіночий одяг Чернігівщини

Жіночий поліський стрій складався із сорочки, плахти, запаски, корсетки, юпки, свити, кожуха, кожушанки, намітки, хустки, чобіт, прикрас.

В жіночому вбранні Чернігівщини виділяють три комплекси:

- сорочка і плахта;
- сорочка і спідниця;
- сорочка і юпка з нагрудником.

До кожного з них додавалася запаска (фартух).

Чоловічий одяг Чернігівщини

Чоловічий стрій приваблював суворою красою, у ньому відсутні багатоколірність, декор виразний, але стриманий.

Комплекс чоловічого одягу складався з вишитої сорочки, широких штанів, пояса, чобіт, шапки і свити або кожуха із домотканого сукна.

Висновок

Розробивши композицію танцю та створивши на його основі танцювальний номер «Ніжинський ярмарок» можна сказати, що ми завершили та виконали всі завдання нашого дослідження.

А саме: теоретично обґрунтували особливості формування народної хореографічної культури Чернігівського регіону та практично реалізували здобуті знання про фольклорні традиції Чернігівщини на прикладі танцю «Ніжинський ярмарок».

Дякую за увагу!